
A környeztkárosítás büntettének aktuális kérdései a jogalkalmazási gyakorlat tükrében

Molnár Tamás*

A környeztkárosítás hallatán a legtöbben füstölgő gyárkéményekre, szennyezett folyókra és kiirtott erdőkre gondolunk. De valóban ilyen jellegű emberi magatartások következtében indulnak büntetőeljárások? A tanulmány célja a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2009–2018. évek között környeztkárosítás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatainak bemutatása abból a célból, hogy segítse az igazságszolgáltatást a gyakorlatban felmerülő problémák megoldásában, emellett tudományosan megalapozott, ekként megfontolandó javaslatokat fogalmazzon meg a jogalkotó számára.

Kulcsszavak: zöld kriminológia, környezetvédelmi büntetőjog, környeztkárosítás, jogalkalmazás

The dogmatic questions of environmental crime mirrored in legal practice

When hearing of environmental harm most people think of the smoke belching factory chimneys, polluted rivers and cut down forests. However, are these actually the human conducts that would warrant a criminal procedure? This study aims to describe the practice of criminal procedures that were executed in Borsod-Abaúj-Zemplen county between 2009-2018, in order to support criminal justice in solving the problems which occur in actual legal practice, as well as to provide scientifically sound suggestions to be considered by the legislative powers, since it is based on scientifically substantiated.

Keywords: green criminology, environmental criminal law, environmental crime, application of law

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.1.111>

1. A környeztkárosítás törvényi tényállásának helye a környezetvédelmi büntetőjogban

Ökológiai szempontból a környezetet károsító cselekmények meglehetősen heterogén halmazán belül a társadalomra leginkább veszélyes magatartások anyagilag motiváltak és szervezeti keretek között valósulnak meg. Az emberi magatartások ezen csoportján belül célszerű megkülönböztetnünk az ipari termeléshez köthető, valamint a mező-, illetve erdőgazdasági vonatkozású eseteket.

* PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola.

Az ipari termeléshez kapcsolódó magatartások ideális módon történő kriminalizálása – egyéb tényezők mellett – azért nem egyszerű feladat, mert ezek a cselekmények az egyéb anyagilag motivált és szervezeti keretek között megvalósuló környeztkárosító cselekményhez viszonyítva sajátos tulajdonságokkal jellemezhetők. Ezeket az alábbi táblázatban foglaltam össze.

	IPARI	MEZŐGAZDASÁGI
Közvetlenül érintett környezeti elem	víz, levegő	föld, élővilág
A magatartás és a környezeti kár viszonya	kumulatív, közvetett	közvetlen
A következmények jellege	mobil	helyhez kötött
Jellemző elkövetési magatartás	kibocsátás / igénybevétel	fakitermelés / gépi földmunka
Megvalósítás jellege	folyamatos	ciklikus
Szervezeti forma	bonyolultabb	egyszerűbb
Az okozott kár percepciója	alulreprezentált	felülreprezentált
A következmények kiterjedése	globális	lokális, regionális
A tevékenység kifejtésének helye	sok esetben pontosan meghatározhatatlan	jellemzően pontosan meghatározható
Tilalmazott magatartások körének meghatározása	relatív, mértékalapú	abszolút, elkövetési tárgyak meghatározásával történik
Jellemzően alkalmazott jogkövetkezmény	közigazgatási	büntetőjogi

Rendeltetését tekintve a környeztkárosítás tényállása hivatott az ipari termeléshez szervesen kapcsolódó jogsértések szankcionálására, valamint a természetkárosítás területvédelmi tényállása alá nem tartozó, mező- és erdőgazdálkodás során megvalósuló egyéb jogsértések büntetőjogi megtorlására.

2. A környeztkárosítás tényállásának hazai szabályozása

A környeztkárosítás törvényi tényállása a büntető törvénykönyvben való megjelenése óta jelentősen megváltozott. Az 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk.) kihirdetésekor a bűncselekmény elkövetési tárgya az emberi környezet védelem alatt álló tárgya volt, amely az akkor hatályos környezetvédelmi törvény

szerint:¹ a föld, a víz, a levegő, az élővilág, a táj és a települési környezet voltak. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az élővilág védelme még nem volt általános, mert azt a jogalkotó csak a növény- és állatvilágra terjesztette ki.²

Az e körbe sorolható kriminális cselekmények eredménybűncselekményként kerültek meghatározásra, a bűncselekmény elkövetési magatartása a jelentős mértékű szennyezés, rongálás vagy pusztítás volt. Az alapeseti tényállás mindkét bűnösségi alakzattal, szándékosan és gondatlanságból egyaránt megvalósítható volt. Minősített esetért felelt az elkövető, amennyiben cselekménye életveszélyt idézett elő.

A keretdiszpozíció eredeti háttérnormája, az 1976. évi II. törvény helyébe lépő 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvt.) jelentősen megváltoztatta a tényállás szempontjából releváns jogi környezetet. Az új háttérjogszabály már nem az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait határozta meg védendő értéként, hanem konkrét környezeti elemeket. Ennek következtében a környezetkárosítás elkövetési tárgyai közül kikerült a táj, amelynek büntetőjogi védelme továbbra sem szűnt meg, mert az környezeti elemek sajátos rendszereként értelmezhető, így annak alkotóelemei – a föld, a víz, a levegő, az élővilág és az ember által épített mesterséges környezet – továbbra is büntetőjogi oltalomban részesültek.

A Ktv. jelentősen kiszélesítette a tényállás alkalmazási körét azáltal, hogy a jogalkotó az élővilág fogalmának meghatározását mellőzte, amelynek fogalmán ekként már nemcsak a faunát és a flórát kellett érteni, hanem valamennyi élő szervezetet.

A Kvt. definíciót tartalmaz továbbá környezetterhelés és erre tekintettel a környezetszennyezés meghatározására,³ amely két magatartás csupán mennyiségi szempontból tér el egymástól. A törvényi tényállásban szereplő jelentős mértékű szennyezés a környezetszennyezés súlyosabb eseteit foglalja magába, amelyek fokozott társadalomra veszélyessége indokolta a magatartás kriminalizálását.

Az 1996. évi LII. törvény a környezetkárosítás törvényi tényállását módosította, megteremtve az összhangot a Kvt. megváltozott rendelkezéseivel.

A normaszöveg elkövetési tárgyként a környezetet vagy annak valamely elemét jelölte meg, emellett elkövetési magatartásként sajátos módon határozott meg materiális, valamint immateriális magatartásokat egyaránt. Előbbi esetben a bűncselekmény alanya általános, utóbbi esetében pedig – figyelemmel az elkövetés módjára – speciális. A bárki által megvalósítható fordulatok elkövetési magatartása a károsítás, valamint a jelentős mértékű szennyezés voltak. A károsítás és a szennyezés bizonyos értelemben szinonim fogalmak, ezek elhatároláshoz az alábbi szempontok nyújthatnak segítséget:⁴

- károsítás szennyezéssel is megvalósítható,

¹ 1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről 9. § (1) bekezdés

² 1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről 27. §

³ a környezetterhelés valamely anyag vagy energia környezetbe bocsátása, míg a környezetszennyezés a környezet valamely elemének kibocsátási határértéket meghaladó terhelése a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény eredeti szövegének 4. § f) és g) pontja alapján

⁴ Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog különös része*. Korona Kiadó. Budapest. 1999. 543. oldal

- a magatartás a károsítás fogalmi körében értékelhető, ha a szennyezettség olyan mértékű, hogy a környezet korábbi állapota csak beavatkozással, vagy egyáltalán nem állítható helyre,
- a szennyezés történhet az egészségre ártalmatlan anyaggal is, illetve ilyen típusú szennyezés is okozhat károsodást,
- ha a környezet korábbi állapota beavatkozás nélkül helyreáll, akkor a szennyezés nem vonható a károsítás fogalmi körébe.

A *delictum propium* alanya – a jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kötelezettség címzettje – már abban az esetben is büntetőjogi felelősséggel tartozott, ha cselekménye alkalmas volt arra, hogy az elkövetési tárgyat károsítsa vagy azt jelentős mértékben szennyezze.

A szerkezeti felépítés következtében minősített esetek csak az (1) bekezdéshez kapcsolódtak, így súlyosabban minősült a cselekmény, ha az jelentős mértékű károsodást okozott, vagy alkalmas volt arra, hogy ilyen mértékű károsodást okozzon. A bűncselekmény legsúlyosabban minősülő esete a visszafordíthatatlan károsodás előidézése volt.

A jogalkotó a környezetkárosítás szándékos és gondatlan alakzatát egyaránt büntetni rendelte, ugyanakkor a tényállás alkalmazási köre jelentősen szűkült a „környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezése” elnevezésű deliktum büntető törvénykönyvbe történő beiktatásával, amely tényállás a környezetkárosításhoz viszonyítva speciális.

A 2005. évi XCI. törvény az Európai Unió tagságunkból eredő jogharmonizációs kötelezettségekre tekintettel a környezetkárosítás tényállásán belül büntetni rendelte az ózonréteget károsító anyagokkal megvalósuló magatartások meghatározott halmazát. A tilalom azonban még nem volt abszolút jellegű, mert a személyes használatra szolgáló mennyiség vonatkozásában kifejtett cselekmény még nem volt kriminalizálva.

A módosítás következtében a tényállás már taxatív – nem keretjelleggel – tartalmazta a büntetőjogilag e körben releváns környezeti elemeket, az épített környezet pedig kikerült az elkövetési tárgyak közül.

Az újra gondolt normaszöveg előremutató, innovatív eleme volt - a helyreállító (resztoratív) igazságszolgáltatás egyik megnyilvánulásaként - a büntethetőséget megszüntető, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő okok normaszövegbe történő beiktatása.⁵ Az elkövető ugyanis nem, vagy lényegesen enyhébben büntethető, amennyiben magatartásának káros eredményét az elsőfokú bíróság ítéletének meghozataláig elhárította. A jogalkotó ezzel az *in integrum restitutio* motívumaként kínálta fel az elkövető számára az állam büntetőjogi igényéről való teljes vagy részleges lemondást. Helyeselhető ez az álláspont, hiszen azon a felismerésen alapszik, hogy a környezet megóvásához, illetve állapotának helyreállításához sokkal nagyobb társadalmi érdek fűződik, mint a megtorláshoz.⁶

⁵ Görgényi Ilona – Udvarhelyi Bence: *A környezeti bűncselekmények megítélésének változásai a hazai büntetőjogban*. Miskolci Jogi Szemle. 14. évfolyam (2019) 2. különszám 1. kötet. 326. oldal

⁶ Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévy Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog különös rész*. Wolters Kluwer Hungary. Budapest. 2020. 369. oldal

A 2010. évi LXXX. törvény az ózonréteget károsító anyagokra vonatkozó tilalmat abszolúttá tette, mert a törvényszöveg mellőzte az elkövetési tárgyra vonatkozó mennyiségi kritériumokat. Mindezen túlmenően az ilyen anyagok gyártása és felhasználása is elkövetési magatartásként került meghatározásra, tehát a környezetkárosítás körében értékelhető, büntetőjogilag tilalmazott magatartások köre ismét szélesedett.

A 2012. évi C. törvény (továbbiakban: új Btk.) ezt az összetett tényállást tette átláthatóbbá az „ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés” kriminalizálásával, mert így önálló deliktumban kerültek meghatározásra egyes, korábban a környezetkárosítás körébe vonható cselekmények. A változtatás dogmatikai szempontból helyeselhető, mert a normaszöveg által közvetített értelmi egység ezáltal koherensebb lett.

3. A büntetőeljárások tapasztalatai

Empirikus kutatásom során a Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén környezetkárosítás vonatkozásában 2009–2018. évek között jogerősen befejezett büntetőeljárások aktáit tanulmányoztam. A 64 bűnügy iratainak áttekintését azzal a céllal végeztem, hogy megismerjem az eljárás alapjául szolgáló cselekményeket, a jogalkalmazás során felmerülő problémákat, illetve ellentmondásokat. Minderre azért volt szükségem, mert az alacsony váderedményesség háttérben meghúzódó normatív és intézményes okok feltárását a gyakorlati jogalkalmazáson keresztül kívántam megközelíteni. Tapasztalataim az alábbiak voltak.

A Miskolci Járás területén a vizsgált időszakban 22 ügyirat keletkezett, ezek közül egyik esetben sem került sor büntetőjogi felelősség megállapítására, jogkövetkezmény alkalmazására. Az esetek megvizsgálása során egyértelműen megállapítható, hogy a cselekmények súlypontja az egyéni keretek között megvalósított, nem anyagilag motivált cselekményekre tevődik (15 eset), az elkövetési magatartás valamennyi esetben aktív. Kiemelkedően magas a hulladékkal kapcsolatos cselekmények aránya, amely a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a környezetkárosítás elhatárolási nehézségeire enged következtetni. Bár a tényállás kiterjed a földre, a vízre, a levegőre és az élővilágra egyaránt, 20 esetben a föld az érintett környezeti elem. Az eljárások csaknem felében (10 eset) megfigyelhető a szakértő jelenléte, amelynek igénybevétele sok esetben jogkérdés vonatkozásában valósult meg. Három esetben a szakértő konkrétan jogkérdést kapott, ezzel a jogalkalmazó áttolta rá a jogszabály értelmezésének kötelezettségét, így a – bizonyítás irányainak meghatározása szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró – releváns tények körének meghatározását is. A könnyebb megértés érdekében a feltett kérdések közül egyet konkrétan idézek: „Megvalósult-e környezetkárosítás vagy hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekménye?”⁷

Ez a jogalkalmazási gyakorlat több szempontból is aggályos. Egyrészt figyelmen kívül hagyja, hogy a bűnösség megállapítására csak törvényesen felállított bíróság

⁷ B.4011/2012.

hivatott, másrészt valamennyi tényállási elem – így az elkövető tudattartalmának vizsgálata is – szigorúan szabályozott procedúra alapján történhet meg. A jogszabály értelmezése az eljáró hatóságok feladata, amely az ehhez hasonló kérdésekkel átkerül a szakértő kompetenciájába. Négy olyan esetet találtam, amelyben a szakértő félreértelmezte a jogszabályt és a tényállás első fordulata vonatkozásában "jelentős veszélyeztetést" vizsgált. A környezetkárosítás tényállásában szereplő veszélyeztetésnek azonban nem kell jelentős mértékűnek lennie, a jelentős jelző a legtipikusabb elkövetési magatartásra, a szennyezésre vonatkozik. Megjegyzendő, hogy a tényállás egyébként nyitott („jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon veszélyeztet”), a kiemelés célja a leggyakoribb elkövetési magatartás exemplifikatív jellegű megjelölése. Érdekes módon a szakértők is azonosulni látszanak a fenti gyakorlattal, mert annak ellenére, hogy három esetben kaptak jogkérdést, öt olyan ügyet azonosítottam, amelyben a szakértő konkrétan minősítette a vizsgálat tárgyát képező cselekményt. Ezek közül kiemelendő az az eset, amelyben még az elkövető tudattartamának vizsgálatára is kitért a szakértői vélemény. Külön ki kell emelni, hogy az eljárások jelentős része a szakértői véleményekre tekintettel került megszüntetésre, ezért valamennyi esetben elengedhetetlen a különleges szakértelem segítségével megtett ténymegállapítások megbízhatóságának vizsgálata. Ez marad el minden olyan esetben, ahol a szakértő igénybevétele praktikussági szempontok alapján történik meg. Így történt ez abban a büntetőügyben is, amikor az eljárás tárgyává tett cselekmény közvetlenül a földet, illetve a levegőt érintette (kábelégetés), a kirendelt szakértő viszont egy harmadik környezeti elemet, az élővilágot vizsgálta.⁸ Mivel „az élővilágnak nem keletkezett olyan mértékű változása, amely csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre”, ezért az eljárás bűncselekmény hiánya okán, a közvetlenül érintett környezeti elemek vizsgálata nélkül szűnt meg.

A Kazincbarcikai Járás területén megvizsgált büntetőügyek vonatkozásában hasonló következtetésekre jutottam. Az esetek felében került sor szakértő kirendelésére, akik közül kettő a nyomozó hatóságtól eleve jogkérdést kapott. A jogértelmezés feladata ezzel a szakértőre hárult, aminek a veszélyét jól tükrözi az a tény, hogy a veszélyeztetést egyik esetben sem vizsgálták, csupán a károsítást, illetve a helyrehozhatatlan károsítást. Ki szeretnék emelni egy eljárást, amelyben a nyomozás során kirendelt igazságügyi szakértő a cselekmény jogi minősítésében való állásfoglalást jelölte meg szakvéleményének céljából ("a szakértői vélemény arra irányul, hogy az engedély nélküli szennyvíz kieresztéssel megvalósult-e a Btk. 281. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző cselekedet?").⁹ Ezt követően a szakvélemény az eljárás tárgyává tett magatartásra vonatkozó tényeket nem tartalmazott, csupán a törvényi tényállás értelmezését, illetve a szakértő által használt jogtár tartalmára utaló hivatkozást. Külön kiemelendő a szakértői függetlenség kérdése, mert a véleményhez csatolt fényképmellékletek elnevezése számos esetben egyértelműen a hatóság tagjainak érzelmi alapú befolyásolását, ezáltal meggyőzését célozta. Példaként a teljesség igénye nélkül az alábbiakat hozom:

- "csataterhez hasonlító rakodó",

⁸ B.12017/2010.

⁹ B.367/2015.

- "103 cm-es átmérőjű tölgyfa – kár érte!",
- "össze-vissza gázolt természet – egykor szép erdő volt".

A fenti kijelentések túlmutatnak az objektív szakértelmen alapuló ténymegállapítás keretein, akarva-akaratlanul is véleményközlés valósul meg objektív alapokra helyezkedő tényfeltárás helyett.

Az eljárások alapjául szolgáló cselekmények többsége itt is egyéni keretek között, nem anyagilag motiváltan került kifejtésre, viszont három esetben megjelenik a kábelégetés, amely a lecsúszott társadalmi réteg helyben bevett pénzkeresési lehetősége. A szigetelőanyag égetéssel történő eltávolítását követően a megmaradó fémhuzalokat hulladéktelepek részére értékesítették az elkövetők.

Két esetben történt marasztalás, ezek mindegyikében jogellenes fakitermelést (erdőirtást) szankcionált az eljáró bíróság. A miskolci járással ellentétben itt az élővilág volt a jellemzően érintett környezeti elem, amely igazodik a környék földrajzi adottságaihoz, magasabb arányú erdőborítottságához.

Az Ózdi Járás területén a vizsgált időszakban egy büntetőügyet azonosítottam környezetkárosítás vonatkozásában, amelyre relevanciája miatt röviden kitérnék. Az elkövető szennyvizet szivattyúzott a saját telkén lévő ásott kútba, amelyet lakossági bejelentés folytán a nyomozó hatóság észlelt.¹⁰ A kirendelt igazságügyi szakértő jogkérdést kapott, nevezetesen azt, hogy a szennyvíz hulladék-e, ha igen, sorolja be a hulladékjegyzék szerint és ez megfelel-e a Btk. hulladékfogalmának. A szakértő amellet foglalt állást, hogy a szennyvíz hulladék, ezért megvalósul a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése. A nyomozó hatóság tagjai a szakértői véleményt nyilvánvalóan átolvasták, mielőtt érdemi döntést hoztak volna. A szennyvíz ugyanis nem hulladék, erre tekintettel az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntették.

A Szikszói Járásban 2009–2018. évek között nem keletkezett ügyirat a vizsgált bűncselekmény vonatkozásában, a Szerencsi Járásból viszont három aktát kaptam vizsgálatra. A három büntetőeljárás tárgyává tett cselekményből kettő a földet mint környezeti elemet érintő cselekmény miatt indult, és N2000 területen valósult meg. Az egyik esetben a vízügy megbízásából végzett mederkotrát egy vállalkozó, aki a partvonaltól 5 m szélességben rakta le a kitermelt mederiszapot (ez egyébként 3 m szélességig jogszerű, ezért az eljárást megszüntető határozatban is ez a szám szerepel a szakértői véleményben foglaltakkal szemben). A másik esetben N2000 területen ástak el 216 tonna (megközelítőleg 9-10 kamionnyi) építési törmelékét és hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt marasztalták el az elkövetőt. Az eljárás környezetkárosítás megalapozott gyanúja miatt indult, és mire a szakértő kirendelésre került, addigra a betemetett törmelékét maradéktalanul eltávolították. A felmerülő kérdés a bírósági eljárással kapcsolatban egyértelmű: hogyan lehet valamely anyagot a hulladék büntetőjogi fogalma alá sorolni, ha az ismeretlen, mert a szakértő már nem tudta megvizsgálni sem annak anyagi összetételét, sem lényeges tulajdonságait. Ezt az esetet azért emeltem ki, mert a N2000 besorolású területek károsítása a – környezetkárosításhoz képest speciális – természetkárosítás megállapítását alapozza meg, ugyanakkor az eljárás során az ekként történő

¹⁰ B.987/2018.

minősítés lehetősége fel sem merült.

A harmadik büntetőeljárásban a cselekmény a levegőt érintette, mert az elkövető hűtőgépszekrényt égetett a szőlőben.¹¹ A kirendelt szakértő jogkérdést kapott a hatóságtól, amely ismételten a hatósági jogértelmezés bizonytalanságának bizonyítéka. A kérdés konkrétan az volt, hogy „a cselekmény során környezetkárosítás, természetkárosítás, illetve hulladékgazdálkodás rendjének megsértése megvalósult-e?” A szakértő mindhárom kérdésre nemleges választ adott, amelyre tekintettel megszüntetésre került a nyomozás.

Külön empirikus vizsgálat tárgyává tettem a szakértői vélemények jogértelmezését. Várakozásomnak megfelelően ez hiányosnak bizonyult, mert az első fordulat esetén csak a jelentős mértékű szennyezést vizsgálták, annak ellenére, hogy a tényállás egyébként nyitott, az bármely más módon kimeríthető, ha a cselekmény veszélyezteti a tényállásban meghatározott környezeti elemek valamelyikét.

Az Encsi Járásban 2009–2018. évek között három esetben indult büntetőeljárás környezetkárosítás miatt, amelyből két esetben az eljárás megszüntetésére, egy esetben pedig vádemelés elhalasztására került sor. Az eljárás tárgyává tett cselekmények valamennyi esetben a földet – mint környezeti elemet – érintették, ezek közül kettő hulladékkal, egy pedig szennyvízzel kapcsolatban került kifejtésre. Mindhárom esetben sor került szakértő kirendelésére, valamennyi esetben jogkérdés vonatkozásában. A hulladékkal kapcsolatos két büntetőügyben közös, hogy mindkét esetben a szakértőt nyilatkoztatta az eljáró nyomozó hatóság az érintett hulladék kezelésére vonatkozó szabályokról, valamint a cselekmény jogi minősítéséről.

A szakértői vélemény minősítésre gyakorolt hatása szempontjából az a hernádszurdoki eset bír a legnagyobb relevanciával, amikor az elkövető tartálykocsiból szippantott szennyvizet engedett az út melletti árokba, majd a kirendelt igazságügyi szakértő a szennyvizet hulladéknak minősítette. Erre tekintettel a hulladékgazdálkodás rendjének megsértését rótták az elkövető terhére annak ellenére, hogy az eljárás bűncselekmény hiányában történő megszüntetésének lett volna helye, hiszen a kialakult jogértelmezési gyakorlat szerint a szennyvíz nem minősül hulladéknak.¹²

A Mezőkövesdi Járás területén a vizsgált időszakban kutatásom szempontjából hat releváns büntetőeljárás indult. Az ezek alapjául szolgáló cselekmények közül öt a földet, egy pedig a vizet érintette, és itt is jellemzően a hulladékkal, illetve a szennyvízzel kapcsolatos emberi magatartások domináltak. Négy eljárás esetében kerül sor szakértő kirendelésére, ezek közül egyet érdemes kiemelni.

A történeti tényállás lényege szerint az elkövető N2000 területen kb. 600 m³ építési törmelékkel töltötte fel az erdei utat. A kirendelő határozat tanúsága szerint a szakértőnek jogkérdéseket kellett megválaszolnia, mert abban az áll, hogy „a szakértői véleménynek tartalmaznia kell, hogy a fenti cselekménnyel mely bűncselekményt valósította meg az elkövető”. Ezt követően kirendelő hatóság felsorolt öt alternatívát az alábbiak szerint:

- környezetkárosítás,
- természetkárosítás,

¹¹ B.779/2018.

¹² B.213/2015.

- hulladékgazdálkodás rendjének megsértése,
- természetvédelmi szabálysértés,
- egyéb jogsértés.

Fontos kiemelni, hogy a szakértő annak ellenére, hogy N2000 területről beszélünk, helyesen minősítette a cselekményt környezetkárosításnak, mert az – mint ahogy azt a szakértői vélemény is kimerítően indokolta – nem eredményezte a terület jelentős mértékű megváltoztatását, azaz károsítását. Károsítás hiányában pedig a veszélyeztetést, mint a környezetkárosítás egyik elkövetési magatartását kellett vizsgálni.

Kritikaként annyit szükséges megjegyezni, hogy a szakértő környezetkárosítás és hulladékgazdálkodás rendjének megsértése halmazataként minősítette a cselekményt anélkül, hogy megvizsgálta volna, hogy építési törmelék büntető anyagi jogi szempontból hulladéknak minősül-e.¹³

A Tiszaújvárosi Járás területén hat esetet azonosítottam, szakértő igénybevitelére az eljárások felében került sor. Az itt vizsgált ügyek közül kettőt célszerű kiemelni és részletesen ismertetni, mert ezek jól mutatják az – anyagilag motivált és szervezeti keretek között kifejtett – ipari termeléshez köthető cselekmények eltérő minőségű társadalomra veszélyességét.

Az első esetben a történeti tényállás lényege szerint a feljelentő egy helyi lakos, aki egy olajfinomító szomszédságában él, és állítása szerint az üzemből káros anyagot juttattak a talajba, aminek következtében kútjának vize fekete, bűzös. Az eljárás során a feljelentést elévülés miatt kellett elutasítani, mert az ipari termelés ezen káros következményét már 1991-ben észlelték, és még az ezt követő évben, 1992-ben megkezdték a kármentesítést. Az is megállapítást nyert, hogy a szennyezés még az 1960-as, '70-es években valósult meg.¹⁴

A másik esetben egy hulladékégetéssel foglalkozó vállalkozás volt munkavállalója tett feljelentést, mert állítása szerint a létesítmény üzemeltetője megsértette a tevékenység végzésére vonatkozó jogszabályi előírásokat, veszélyeztetve ezzel az élővilágot. Elmondása szerint a hulladékégető rendszerben van egy „kerülő ág”, amely lehetővé teszi a keletkező égéstermékek szűrés nélkül történő levegőbe juttatását. Állítása szerint ez gyakran meg is történt, hiszen a kéményekben elhelyezett szűrőbetétek beszerzése, illetve azok cseréje meglehetősen költséges. A nyomozás megszüntetésre került azzal, hogy nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a leírtak szerinti cselekmény kifejtése elméletileg lehetséges és életszerű. A büntetőjog azonban ilyen feltételek mellett az *in dubio pro reo* elvének alkalmazását teszi szükségessé, és ez a körülmény jól mutatja a büntetőjog – mint környezetvédelmi eszköz – ipari termeléshez kötődő jogszabálysértésekkel szembeni korlátozottságát.¹⁵

A Sátoraljaújhelyi Járás területén 2009–2018. évek között kilenc esetben indult eljárás környezetkárosítás miatt. Ezek háttérben öt alkalommal hulladékkal, kettő alkalommal pedig szennyvízzel kapcsolatos cselekmények álltak.

Mindenképpen pozitív példaként kell megemlíteni azt az esetet, amelyben egy

¹³ B.909/2018.

¹⁴ B.491/2017.

¹⁵ B.208/2016.

olaszliszkai férfi nagyobb mennyiségű építési hulladékot helyezett el N2000 területen, ezzel veszélyeztette a földet. A helyes jogértelmezés szerint a természetkárosítás területvédelmi tényállásának mögöttes szabálya a környezetkárosítás, így károsítás – azaz jelentős mértékű megváltoztatás – hiányában a cselekményt már az eljárás kezdetétől fogva a környezetkárosítás veszélyeztetéssel megvalósított alapesetének minősítették.¹⁶

Összességében az mondható el, hogy a cselekményekkel közvetlenül érintett környezeti elem jellemzően a föld volt (42 esetben), ezt követi a víz, az élővilág és a levegő, közel egyenlő arányban (11, 8, 7), továbbá a beavatkozás 4 esetben N2000 területet érintett. A hatóság tudomására jutott 64 cselekményből 27 hulladékkal¹⁷ – ebből 7 építési törmelékkel –, 12 pedig szennyvízzel kapcsolatos, továbbá az eljárások több, mint felében, 33 esetben került sor szakértő igénybevételére.

Az eljárások megindítására okot adó magatartások több, mint fele nem szervezeti keretek között és nem anyagilag motiváltan valósult meg (36 eset). Ez az arány megfordul a marasztalással végződő büntetőeljárások tekintetében, mert ezek mindegyike anyagilag motiváltan és szervezeti keretek között került kifejtésre. A három eset mindegyike termeléshez köthető, azonban egyikük sem a klasszikus értelemben vett ipari termeléshez, tehát áruk előállításához (2 eset erdőgazdálkodási, 1 pedig az építőiparral kapcsolatban álló, hulladékgazdálkodási vonatkozású). A cselekmények által érintett környezeti elemek kizárólag az élővilág (2 esetben) és a föld (1 esetben) voltak. Az erdőgazdálkodási vonatkozású cselekmények elkövetési magatartása a tarvágással elkövetett favágás volt.

A normatív oldal tekintetében a tényállás első fordulatának értelmezése problémás, e körben három tipikus jogértelmezési hibát azonosítottam:

- az első esetkörben csak a jelentős mértékű szennyezést vizsgálták,
- a második csoportban csak a jelentős mértékű veszélyeztetést,
- a harmadik esetben egyáltalán nem értelmezték a veszélyeztetési alakzatot, így az figyelmen kívül maradt.

Megfigyelhető továbbá a természetkárosítás – hulladékgazdálkodás rendjének megsértése – környezetkárosítás tényállásának elhatárolási nehézsége.

Intézményes oldalról az mondható el, hogy a szakértő 17 esetben jogkérdést vizsgált, egy esetben pedig a függetlensége kapcsán merültek fel komoly aggódalmakra okot adó körülmények. Az alkalmazott módszertannál kérdéses a „vizuális vizsgálat” elfogadhatósága, hiszen itt véleményem szerint a speciális szakértelem alkalmazása nélkül már nem szakértői tevékenységről, pusztán külső személy által megvalósított szemléről beszélünk. A hatóság oldaláról 11 esetben volt megfigyelhető a jogkérdés szakértőknek való feltétele, melynek oka felkeltette a kíváncsiságomat és a későbbiekben egy kérdőíves felmérés megvalósítását indokolja. Kiemelkedően a döntéshozatal során fontos a szakértői vélemény tartalmának alapos megismerése és a praktikussági szempontok mellőzése. Negatív példaként említendő az az eset, amikor a kirendelt igazságügyi szakértő a cselekménnyel közvetlenül érintett élővilág helyett egyéb környezeti elemeket

¹⁶ B.1384/2014.

¹⁷ Kutatásom során a hulladék kriminológiai fogalmát vettem alapul.

vizsgált. Pozitív példa viszont, amikor a szakértő téves jogértelmezését észlelte a nyomozó hatóság, és az ügyet bűncselekmény hiányában megszüntette.

4. Környezetkárosítás de lege ferenda

Napjainkra a környezet büntetőjogi védelmének relevanciája nem kérdéses, mint ahogy az sem, hogy hazánkban valamennyi bűncselekmény törvényi tényállását a büntető törvénykönyvben kell elhelyezni. Az sem lehet vitatott, hogy a hatékonyabb jogalkalmazáshoz nemcsak az alkalmazandó tényállás újragondolása, hanem a jogalkalmazók gyakorlati kompetenciájának növelése is szükséges. Ez előbbi probléma megoldásához talán kiindulási alapot nyújthatnak az alábbi felvetések.

A környezetkárosítás tényállása jelenleg négy elkövetési tárgy vonatkozásában nyitott törvényi tényállásként – ugyanakkor a jelentős mértékű szennyezés kiemelésének következtében félreérthetően – rendeli büntetni valamennyi veszélyeztetést vagy károsítást, mint eredményt előidéző elkövetési magatartást. Tekintettel arra, hogy az ember, mint élőlény folyamatosan kölcsönhatásban van azokkal a környezeti elemekkel, amelyek valamennyi összetevője elkövetési tárgyként került meghatározásra, ezért a büntetendő, illetve megengedett magatartások közötti határvonal nem egyértelmű, az számos esetben elmosódik. A megoldást álláspontom szerint az jelentené, ha az egyes környezeti elemek vonatkozásában külön §-okra tagolva, eltérő elkövetési magatartásokat határozná meg a jogalkotó. A differenciált szabályozás megteremtése – tekintettel a környezetkárosítás tényállásának környezeti büntetőjogban betöltött generális jellegére – egy tényálláson belül indokolt.

A földdel, mint környezeti elemmel kapcsolatos elkövetési magatartásokat akként kellene meghatározni, hogy az e körben büntetni rendelt magatartások a hulladékgazdálkodás rendjének megsértésétől egyértelműen elhatárolhatók legyenek, ugyanakkor a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése hiányában is meg lehessen állapítani a környezetkárosítást.

Megfontolandó továbbá a környezeti elemek használatát szabályozó közigazgatási normák tudati oldallal párosuló megszegésének büntetendővé nyilvánítása, amely – elsősorban a víz és a levegő védelmében – immateriális deliktumként megkímélné a jogalkalmazót további eredmények bizonyításától és kidomborítaná a büntetőjog végrehajtási biztosíték jellegét.

Az élővilág védelme körében célszerű lenne a mező- és erdőgazdálkodás rendjének szándékos megsértését kriminalizálni a jelenlegi, túlzottan általánosnak mondható – és ekként homályos jelentéssel bíró – normaszöveg helyett. Álláspontom szerint a jogbiztonság szempontjából is megkérdőjelezhető az a szabályozás, amely alapján a jogalkalmazónak az eset konkrét körülményeit mérlegelve, ügyről-ügyre kell eldöntenie, hogy az adott magatartás már büntetőjogi megítélés alá esik-e vagy sem. A környezeti bűncselekmények aránya a büntető igazságszolgáltatásban – annak ellenére, hogy növekvő tendenciát mutat – még mindig csekély, ezért a bírói gyakorlatról nem várható el, hogy kimunkálja a magabiztos elhatárolás támpontjait.

Mivel az ipari termelés szervezeti keretei elhomályosítják az egyes egyének felelősségét, ezért a termeléshez kapcsolódóan megfontolandó, hogy a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségek teljesítésének elmulasztása is büntetendő legyen, amennyiben azok teljesítése megakadályozhatta volna a környezetvédelmi szabályok megsértését.

A környezeti büntetőjog hatékonyságának növelését környezetünk aggasztó ütemben romló állapota szükségessé teszi, ugyanakkor mindez nem eredményezheti a jogállami büntetőjogra jellemző alapelvek és garanciák csorbulását. E tanulmány és az annak alapjául szolgáló empirikus kutatás kétséget kizáróan nem alkalmas messzemenő következtetések levonására, arra viszont igen, hogy a jogalkalmazási gyakorlat áttekintésével segítse mind a jogalkalmazót, mind a jogalkotót.

Irodalomjegyzék

- Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévy Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog különös rész*. Wolters Kluwer Hungary. Budapest. 2020.
 - Görgényi Ilona – Udvarhelyi Bence: *A környezeti bűncselekmények megítélésének változásai a hazai büntetőjogban*. Miskolci Jogi Szemle. 14. évfolyam (2019) 2. különszám 1. kötet.
 - Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog különös része*. Korona Kiadó. Budapest. 1999.
-
-